

*А.А. Грымаць, М.М. Плескацэвіч,
Л.Н. Ціханаў*

**Вучэбна-даследчыцкі прынцып
у сістэме шматузроўневай падрыхтоўкі
педагагічных кадраў**

✓ 43

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка

*А.А. Грымаць, М.М. Плескацэвіч,
Л.Н. Ціханаў*

**Вучэбна-даследчыцкі прынцып
у сістэме шматузроўневай падрыхтоўкі
педагагічных кадраў**

43

7737

БІБЛІОТЕКА
ВДУ імя М.Танка

Мінск 1999

УДК 378.14
ББК 74.58
Г 917

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета
БДПУ імя М. Танка

Рэцэнзент: кафедра педагогікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

У манаграфіі асвятляюцца тэарэтычныя падыходы да рэалізацыі вучэбна-даследчыцкага прынцыпу падрыхтоўкі будучага педагога. Вялікая ўвага надаецца працэсу мэдэліравання творчай прафесіянальнай педагогічнай дзейнасці настаўніка, вызначаюцца кампаненты гэтай дзейнасці як асноўнай кваліфікацыйнай характарыстыкі педагога-прафесіянала.

Адрасуецца выкладчыкам, аспірантам, студэнтам вышэйшых навучальных устаноў, выкладчыкам сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і ўсім, хто цікавіцца дадзенай праблемай.

© А.А. Грымаць, М.М. Плескацэвіч,
Л.Н. Ціханаў, 1999

ISBN 985-435-123-8

Уводзіны

Створаны у БДПУ імя М. Танка часовы творчы калектыу вызначыў стратэгію распрацоўкі пытання аб выкарыстанні вучэбна-даследчыцкага прынцыпу ў працэсе падрыхтоўкі педагогаў, выпрацоўкі адукацыйных стандартаў вышэйшай адукацыі з улікам новай дзяржаўнай адукацыйнай палітыкі і асноўных накірункаў існуючых праграм развіцця адукацыі ў Беларусі. Гэтая стратэгія вызначае сучасную адукацыю як гуманітарную адукацыю, якая забяспечвае гатоўнасць выпускніка да трансляцыі культуры на аснове міжсуб'ектнага абмену каштоўнасцямі, ведамі, спосабамі дзейнасці, вопытам самарэалізацыі.

Разуменне адукацыі, яе гуманітарнага характару прад'яўляе новыя патрабаванні да падрыхтоўкі спецыяліста, гатовага да прафесіянальнай самарэалізацыі не толькі ў традыцыйнай пазіцыі настаўніка, але і ў больш шырокай сферы: «чалавек – грамадства – чалавек». Такая пазіцыя вызначае арыентацыю распрацоўшчыкаў на пошук інтэгральных характарыстык, якія адлюстроўваюць цэласнасць авалодання адукацыйнай, здольнасць з гуманістычных пазіцый усталёўваць сувязі паміж агульнакультурным, псіхалага-педагагічным і прадметным кампанентамі адукацыі. Працэс стварэння сучасных стандартаў вышэйшай адукацыі сёння знаходзіцца на этапе станаўлення. На гэтым этапе асаблівае значэнне набываюць адукацыйныя стандарты, што распрацоўваюцца асобнымі ВНУ, бо менавіта ў ВНУ ёсць найбольш спрыяльныя умовы для узгаднення розных пунктаў гледжання, уліку навуковых і адукацыйных традыцый, асаблівасцяў бачання перспектывы развіцця, стварэння творчых калектываў, у рабоце якіх удзельнічаюць спецыялісты розных галін ведаў. Неабходнасць стварэння такіх калектываў абумоўлена самой сутнасцю працэсу стандартызацыі, што заключаецца ў знаходжанні рашэння, якое прымалася б усімі зацкаўленымі бакамі.

Змястоўнае напавенне, вызначэнне тактычных задач распрацоўкі стандартаў – прэрагатыва ВНУ. Мінулыя гады паказалі, што пры адзінай зыходнай пазіцыі калектывамі ВНУ апрабоўваюцца розныя варыянты рэалізацыі намечанай стратэгіі. Азначанае патрабуе вывучэння і абагульнення назапашанага вопыту, удакладнення і карэкціроўкі зыходных пазіцый, але гэта задача будучыні. Сёння ж актуальная задача – вызначэнне тых змяненняў, якія адбываюцца ў ВНУ ў сувязі з увядзеннем стандартаў. Згодна з Законам аб адукацыі, стандарт ВНУ не можа быць ніжэйшы за дзяржаўны. Што ж разумеецца пад павышаным стандартам? У чым заключаецца спецыфіка стандарту ўніверсітэта?

Адзначым некаторыя аспекты вышэйшай адукацыі, абапіраючыся на вопыт асэнсавання сучасных падыходаў да канструавання педагагічнай адукацыі ў БДПУ імя М. Танка.

Дыверсіфікацыя сістэмы вышэйшай адукацыі абумовіла патрэбу ў вызначэнні асаблівасцяў новых падыходаў да дзейнасці ВНУ. Універсітэт

з'яўляецца такім тыпам ВНУ, які ў першую чаргу зарыентаваны на рэалізацыю апераджальнай функцыі адукацыі. Суадносіны і аналіз паняццяў «апераджальная функцыя адукацыі» і «якасць падрыхтоўкі спецыяліста» дазваляюць меркаваць, што змест універсітэцкай адукацыі павінен быць зарыентаваны на гуманітарызацыю і фундаменталізацыю зместу, здзяйсненне асобна-даследчай функцыі адукацыйнага працэсу. Улічыць гэтыя характарыстыкі універсітэцкай адукацыі пры распрацоўцы стандартаў можна, калі выкарыстаць паняцце «узровень адукаванасці». Пад узроўнем адукаванасці разумеецца інтэгральная характарыстыка асобы, якая апісвае яе здольнасць вырашаць задачы пазнавальнай, каштоўнасна-арыентацыйнай, камунікатыўнай і пераўтваральнай дзейнасці, абапіраючыся на засвоены сацыяльны вопыт. Узроўні адукаванасці розніцца класамі задач, якія здольна вырашаць асоба.

Такім чынам, якасць падрыхтоўкі спецыяліста можа быць вызначана праз патрабаванні да узроўню адукаванасці выпускніка універсітэта, канкрэтызаванай сістэмай задач, да вырашэння якіх павінен быць гатовы прафесіянал любой спецыялізацыі. Абагульненнай характарыстыкай асаблівасцей гэтага класа задач з'яўляецца прадметна-праблемнае поле: калі выпускнік класічнага універсітэта гатовы да работы у праблемным полі свайго прадмета (пэўнай галіне навуковых ведаў), то выпускнік педагагічнага універсітэта гатовы да вырашэння задач, звязаных з трансляцыяй засвоеных здабыткаў культуры сродкамі вучэбнай дысцыпліны, якая ім выкладаецца. У гэтым выпадку павышаны стандарт універсітэта адрозніваецца не столькі аб'ёмам ведаў, колькі арыентацыяй на авалоданне метадалагічнымі ведамі і спосабамі практычнай, пераўтваральнай дзейнасці ў працэсе міжсуб'ектнага узаемадзеяння.

Такі падыход да вызначэння стандарту універсітэцкай адукацыі абумоўлівае неабходнасць арыентацыі ўсяго адукацыйнага працэсу на самастойную даследчую працу як выкладчыкаў, так і студэнтаў. Без даследчай дзейнасці немагчыма стварэнне таго адукацыйнага асяроддзя, у якім праходзіць станаўленне сучаснага тыпу спецыяліста — даследчыка, гатовага да інавацыйнай дзейнасці і удзелу у пераўтваральнай вопытна-эксперыментальнай рабоце. Менавіта таму пры распрацоўцы адукацыйных стандартаў універсітэта у тлумачальных заніскх да адукацыйных і навучальных праграм, патрабаваннях, што прад'яўляюцца да выпускнікоў, павінны быць вызначаны умовы і паказчыкі, якія характарызуюць даследчы патэнцыял студэнта. Гэтыя ўмовы і паказчыкі вызначаюць:

- узровень авалодання лагічнымі і інтуітыўнымі механізмамі даследчай дзейнасці;
- узровень авалодання каштоўнасна-ацэначным стаўленнем да выніку і працэсу даследчай дзейнасці;
- станаўленне інтэлектуальнай і асобаснай рэфлексіі і самарэгуляцыі;
- узровень усвядомленай самаацэнкі і прэтэнзіі.

Навукова-даследчая праца накіравана на вырашэнне студэнтамі тых ці іншых навуковых, творчых праблем наогул або яе асобных элементаў (аспек-

таў) у прыватнасці. Гэтая дзейнасць рэалізуецца праз вырашэнне пэўных даследчых задач, якія аб'ектыўна і паслядоўна узнікаюць па ходу вырашэння той або іншай праблемы. Падчас вырашэння гэтых задач суб'ект не толькі стварае некаторы сацыяльна каштоўны прадукт (напрыклад, навуковыя адкрыцці, устанаўленне прычынных залежнасцей і заканамернасцей, абагульненне фактаў, распрацоўку метадычных рэкамендацый і г.д.), але і удакладняе асоба, падмаецца на больш высокім ступені свайго інтэлектуальнага развіцця. Менавіта гэтымі абставінамі і абумоўліваецца надзвычайная сацыяльная і развіваючая значнасць навукова-даследчай дзейнасці студэнтаў.

Навукова-даследчая дзейнасць (як і ўсякая іншая чалавечая дзейнасць) характарызуецца такімі прыкметамі, як прадметнасць, суб'ектнасць, разумнасць, актыўнасць, мэтанакіраванасць, усвядомленасць і інш. Гэтая дзейнасць можа і павінна разглядацца як сістэмна дэтэрмінаваны працэс, які мае асобна абумоўлены, пастапны, кіруемы, творчы і прынцыпова імаверны характар.

Псіхалагічная структура навукова-даследчай дзейнасці паўтарае, узнаўляе (у агульных рысах) будову чалавечай дзейнасці наогул. У ёй выдзяляюцца такія кампаненты, як патрэбнасці і матывы, навукова-даследчыя (творчыя) задачы, сродкі, разумовыя і практычныя дзеянні і аперацыі, у тым ліку дзеянні і аперацыі кантролю і ацэнкі. Паводле такой структуры ў навукова-даследчай дзейнасці студэнта можна выдзеліць наступныя тры звяны:

- 1) матывацыйна-арыенцэвальнае,
- 2) цэнтральна-рабочае (выканаўчае, аперацыйнае),
- 3) кантрольна-ацэначнае.

Паўнацэнная навуковая дзейнасць ёсць заўсёды адзінства і ўзаемасувязь усіх вышэйпералічаных звенаў і кампанентаў. Гаворачы пра арганічнае адзінства звёнаў і кампанентаў, трэба ўсё ж адзначыць, што поспех навукова-даследчай дзейнасці вызначае перш за ўсё яе матывацыйна-арыенцэвальнае звяно, асновай якога з'яўляецца сістэма указанняў аб правілах, прынцыпах, спосабах, сродках і ўмовах дзейнасці, аб яе чаканых выніках, а таксама аб тых тыповых цяжкасцях і недахопах, якія ўзнікаюць падчас яе выканання. Менавіта гэтак звяно вызначае поспех любой дзейнасці і менавіта ў ім сканцэнтраваны галоўныя магчымасці павышэння эфектыўнасці даследчай дзейнасці.

Асноўным накірункам арганізацыі навукова-даследчай дзейнасці з'яўляецца распрацоўка сістэмы задач, якія пастаянна ускладняюцца і вырашаюцца студэнтамі падчас нанісання курсавых работ, выканання дыпломнага праектавання, у працэсе вытворчых і педагагічных практык. Наогул жа неабходна перабудаваць навучальны працэс ва універсітэце такім чынам, каб у ім сістэматычна ўзнікалі праблемныя сітуацыі, якія патрабуюць ад студэнтаў правядзення ўласных навуковых даследаванняў.

Заклучэнне

Змена эканамічных і палітычных устаноў на сучасным этапе развіцця грамадства прывяла да неабходнасці істотнага перагляду усёй канцэпцыі бесперапыннай педагогічнай адукацыі. Разглядаючы сістэму адукацыі ў логіцы станаўлення рынку адукацыйных паслуг, у першую чаргу трэба прааналізаваць наяўнасць попыту і прапановы на паслугі, што прадастаўляюцца ўстановамі адукацыі. Рост колькасці вышэйшых навучальных устаноў, пошук новых тэхналогій навучання сведчаць аб дынаміцы працэсу падрыхтоўкі спецыялістаў.

Вышэйшая педагогічная адукацыя у Рэспубліцы Беларусь сёння перажывае важную арганізацыйную і сутнасную сітуацыю – пераход на шматузроўневую структуру навучання, якая адпавядае стандартнай класіфікацыі адукацыі, прынятай ЮНЕСКА. Яна прадугледжвае пашырэнне магчымасцей ВНУ ў задавальненні розных адукацыйных і культурных запатрабаванняў асобы і грамадства ў наш час. Цяпер у сістэме педагогічнай адукацыі намячаецца перамяшчэнне ад прафесіяналізацыі ў бок узмацнення адукаванасці людзей, а потым на гэтай аснове прадугледжваецца развіццё ведаў і уменняў па абранай прафесіі. Мяркуецца, што шматузроўневы адукацыйны дазволіць кожнай асобе, у залежнасці ад яе інтарэсаў, схільнасцей, здольнасцей і рэальных сацыяльна-бытовых запатрабаванняў і магчымасцей, атрымаць тую адукацыю, якая задаволіла б гэтую асобу. Іншымі словамі, мяняюцца функцыі ВНУ ў краіне.

Мяняюцца і мэты адукацыі. Галоўнай задачай, што стаіць перад вышэйшай адукацыяй, з'яўляецца фарміраванне творчай асобы спецыяліста з высокаразвітымі крэатыўнымі здольнасцямі, уменнямі і навыкамі. Істотны змяненні адбываюцца ў формах атрымання вышэйшай педагогічнай адукацыі. Дамінуючай навучальнай установай сістэмы становіцца ўніверсітэт.

У сувязі з гэтым уяўляецца актуальным, даследуючы праблему развіцця творчага патэнцыялу студэнтаў у працэсе ўключэння іх у навукова-даследчыцкую работу, гістарыяграфічна разгледзець працэс станаўлення ўніверсітэта і пашырэння яго функцый, якія заключаны ўжо ў самім паняцці «*universitas*», што мяркуе «*studium generale*». Уласна кажучы, на працягу ўсёй гісторыі адукацыі ішла актыўная барацьба паміж двума традыцыямі ў сістэме вышэйшай адукацыі, якая найбольш ярка адлюстравана ў тэорыі і практыцы Вільгельма фон Гумбальта і Дж.Ньюмена. Гумбальт аб'яднаў універсітэт і акадэмію, стварыўшы тым самым прэцэдэнт дамінавання навуковага пошуку ў вышэйшай адукацыі, на якім пабудавана сёння сістэма падрыхтоўкі спецыялістаў у ЗША, ФРГ. Сучасная тэндэнцыя развіцця

вышэйшай адукацыі ў нашай краіне абавязкова хутчэй на культуралагічную канцэпцыю Дж.Ньюмена.

Адукацыйны аптымальны спалучэнне гэтых ідэй – задача даследчыкаў. Адсюль лагічна вынікае праблема стварэння новай метадалогіі пошуку новых форм і метадык фарміравання асобы педагога-творцы, даследчыка.

Вырашэнне такой складанай праблемы прадугледжвае мадэліраванне ідэальнага узору педагога, прафесіяграмы спецыяліста на узроўні сучасных патрабаванняў, істотным кампанентам якой стануць крэатыўныя уменні і навыкі, дыферэнцыравана змадэліраваныя на аснове ўліку патэнцыялу здольнасцей і залаткаў асобы.

Самым істотным момантам навуковага пошуку на гэтай аснове стане распрацоўка новых стандартаў адукацыі. Праблема адукацыйных стандартаў і пошук шляхоў яе вырашэння выклікае вострую дыскусію і палярныя ацэнкі. Унутраная супярэчнасць, якая заключаецца ў праблеме стандартызацыі, можа быць выражана як супярэчнасць свабоды выбару і адказнасці за зроблены выбар; як супярэчнасць паміж арыентацыяй сучаснай адукацыі на стварэнне ўмоў для задавальнення разнастайных адукацыйных патрэбнасцей асобы і захаваннем адзіных для адукацыйнай прасторы краіны (рэгіёна, галіны прафесійнай дзейнасці) патрабаванняў да узроўню прафесійнай падрыхтоўкі кадраў.

Адукацыйныя стандарты разглядаюцца намі як:

- нарматыўная аснова распрацоўкі адукацыйнымі ўстановамі сваіх адукацыйных праграм;
- прызнаныя грамадствам узровень і якасць адукаванасці яго членаў, якія гарантуюць ім дзейнаснасць і адаптацыю да існуючых сацыяльна-эканамічных умоў;
- спрыяльныя умовы, без выканання якіх немагчыма захаванне і ўзнаўленне культуры; эталон, пры дапамозе якога любы чалавек можа меркаваць пра ўзровень сваёй адукацыі;
- гарант сацыяльнай абароненасці асобы ад няякасных адукацыйных паслуг.

Іх абавязковым кампанентам з'яўляецца навукова-даследчыцкая работа.

У псіхалагічным аспекце рэалізацыя задач навукова-даследчыцкай дзейнасці прадугледжвае:

1. Развіццё устойлівай матывацыі, накіраванай на пазнанне сутнасці сацыяльных працэсаў і з'яў, якая праяўляецца ў пазнавальнай патрэбнасці, ва ўсебаковай цікавасці да з'яў навуковай і практычнай рэчаіснасці.

2. Авалоданне арсеналам спецыяльных разумовых і практычных дзеянняў і аперацый (студэнты павінны умець выздзяляць аб'ект і прадмет

даследавання; іх сутнасць і усеагульныя (заканамерныя) сувязі і адносіны; прапаноўваць гінотэзу і эксперыментальна правяраць яе; самастойна планаваць працэс наступнага даследавання, умець прадбачыць (прагнаваць) канчатковы вынік, выбіраць сродкі і метады, адэкватныя мэтам і задачам даследавання; кантраляваць і ацэньваць працэс сваёй дзейнасці.

3. Развіццё патрэбнасці і здольнасці да рэфлексіўнай дзейнасці.

4. Нарэшце, фарміраванне навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнта азначае паступовае яе пераўтварэнне у такую «родавую дзейнасць» (В.В. Давыдаў і інш.), якая будзе вызначаць яго далейшую педагогічную дзейнасць, яго педагогічнае мысленне і службыць асноўнай крыніцай прафесійнага удасканалення і развіцця.

З улікам суб'ектыўнага і аб'ектыўнага характару навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнта ў ВНУ, у адукацыйным стандарце названыя умовы і паказчыкі павінны разглядацца ў дзвюх плоскасцях: прадметнай і асобаснай. Разрыў цэласнасці разгляду вядзе да парушэння логікі адукацыйнага працэсу. У гэтым выпадку індывідуальны адукацыйны маршпрут студэнта можа быць арыентаваны толькі на адзін з аспектаў адукацыі: або асобасны (тады мэты развіцця асобы не падмацоўваюцца адпаведнай арганізацыяй прадметна-познавальнай дзейнасці), або прадметны (тады засваенне зместу вучэбнай дысцыпліны становіцца самамэтай незалежна ад тых змяненняў у асобе, якія павінны (могуць) адбыцца ў выніку засваення зместу вывучаемага матэрыялу).

Інакш кажучы, патрабаванні ўніверсітэцкага адукацыйнага стандарту павінны арыентаваць і выкладчыка, і студэнта не толькі на авалоданне базавымі ведамі ў працэсе навукова-даследчыцкай дзейнасці, але і на развіццё асобаснай пазіцыі студэнта ў даследчай дзейнасці, усведамленне індывідуальнага стылю дзейнасці і стымуляванне «выхаду» за рамкі вучэбнай дысцыпліны для асэнсаванага і адэкватнага самавызначэння.

Арыентацыя стандарту ўніверсітэцкай адукацыі на гатоўнасць выпускніка да вырашэння даследчых задач абумоўлівае прыняццё іншую, чым у іншых навучальных установах, якасць падрыхтоўкі спецыяліста, якая вызначаецца не толькі гатоўнасцю да прымянення на практыцы вядомых спосабаў вырашэння педагогічных задач, але і ўменнямі да самастойнай пастаноўкі педагогічных праблем і пошуку новых спосабаў іх вырашэння.

Вырашэнне названых праблем магчыма толькі ў супрацоўніцтве ВНУ, органаў адукацыі і прамысловасці. Перспектыўнай формай супрацоўніцтва з'яўляюцца так званыя аб'яднаныя праекты. У іх, разам з навуковымі падраздзяленнямі ўніверсітэта, прымаюць удзел школы, навукова-даследчыцкія ўстановы і прадпрыемствы. Яны ўносяць свой матэрыяльны ўклад у ажыццяўленне праектаў. Пры некаторых ўніверсітэтах ствараюцца інстытуты,

якія маюць свой штат, уласнае абсталяванне і праводзяць самастойныя навуковыя даследаванні.

Перспектыўным з'яўляецца супрацоўніцтва ВНУ з навукова-даследчыцкімі інстытутамі. Такія інстытуты ў шырокіх маштабах выкарыстоўваюць кадравыя пагэніцыялы ВНУ.

У апошнія гады на Захадзе ідзе інтэнсіўны пошук аптымальных арганізацыйных форм узаемадзеяння ВНУ, школ і прамысловасці ў галіне навуковых даследаванняў, сярод якіх усё большае значэнне набываюць рэгіянальныя комплексныя аб'яднанні навучальных, навуковых і вытворчых арганізацый. Такія комплексныя аб'яднанні функцыянуюць у рамках асобных зон – «тэхнаполісаў», што ўяўляюць сабой цэнтры на адносна невялікай тэрыторыі даследчых лабараторый і высокатэхналагічных фірмаў, якія, як правіла, групуюцца вакол буйных універсітэтаў.

У межах такіх зон адбываецца інтэнсіўны абмен навукова-тэхнічнымі і вытворчымі ідэямі, актыўна ствараюцца дробныя інавацыйныя прадпрыемствы, здольныя аператыўна прымяняць у вытворчасці навукова-тэхнічныя дасягненні, адбываецца пастаяннае перапамеркаванне кадраў з навукі ў вытворчасць і наадварот. Станаўленню і развіццю інавацыйных фірмаў спрыяюць формы «рызыкаўнага інвясціравання», а таксама шматлікія службы (кансультацыйныя, інфармацыйныя і іншыя), якія дапамагаюць маладым прадпрымальнікам у асваенні навукаёмкага бізнесу.

Такім чынам, асноўнай мэтай «тэхнаполісаў» з'яўляецца садзейнічанне высокаразвітой прамысловасці шляхам стымулявання фірмаў, што дзейнічаюць у раёнах, блізкіх да «тэхнаполіса», ці шляхам выкарыстання новых фірмаў. Ёсць тут свая «ніша» для педагогічнага ўніверсітэта: шляхам удзелу фірм у асігнаваннях на навуковыя даследаванні ў ВНУ; праз кантроль планавання навукова-даследчыцкай работы, пашырэнне кааператыўных сувязяў з універсітэтам; праз навуковыя даследаванні на дагаворных пачатках; удзел у дзейнасці навуковых органаў прадстаўнікоў фірм; шляхам прадастаўлення шырокіх магчымасцей вучоным і студэнтам педагогічнага ўніверсітэта для работы па сумяшчальніцтву ў школах, з кадрамі прамысловасці; праз сумесныя даследаванні.

Вышэйсказанае, а таксама тэхнічнае пераўзбраенне вытворчасці, рост яе магутнасці за кошт укаранення новых тэхналогій, рэканструкцыя абсталявання прадпрыемстваў, эксплуатацыя высокапрадукцыйных аўтаматызаваных сістэм знаходзяцца ў прамой залежнасці ад адукацыйнага і прафесійнага ўзроўню спецыялістаў, ад паглыблення працэсу інтэграцыі вышэйшай школы з навукай і вытворчасцю, узростання навуковай функцыі вышэйшых навучальных устаноў. У апошнія гады ва ўсіх краінах адбываецца пастаяннае ўдасканаленне і ўтварэнне новых форм інтэграцыі працэсу

навучання з наукай і вытворчасцю, што спрыяе паглыбленню і сістэматызацыі атрыманых студэнтамі ведаў, актыўнаму далучэнню студэнтаў да прафесійнай дзейнасці.

Як найважнейшыя крытэрыі, што вызначаюць узровень узаемаадносін ВНУ, навукі і вытворчасці і перспектыву развіцця навукі ва ўніверсітэце, усе больш вылучаюцца ўклады вышэйшых навучальных устаноў у інавацыйную дзейнасць прамысловых прадпрыемстваў, устаноў сістэмы народнай адукацыі і эканамічная эфектыўнасць вынікаў НДР. Сувязь навуковай праблематыкі, навучальнага працэсу і вытворчасці з'яўляецца адным з асноўных параметраў, на аснове якога ацэньваецца эфектыўнасць дзейнасці навучальнай установы, яе значнасць на агульнадзяржаўным узроўні, якасць падрыхтоўкі спецыялістаў.

Літаратура

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе педагогического образования. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 448 с.
3. Алейников А.Г. О креативной педагогике //Вестник высшей школы. – 1989. – № 12. – С. 29 – 34.
4. Алексеев Н.Г., Юдин Э.Г. О психологических методах изучения творчества //Проблемы научного творчества в современной психологии. – М.: Наука, 1971. – 203 с.
5. Алексеева Л.И. Рефлексия как средство творческого понимания: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 /АН СССР. Ин-т психологии. – М., 1988. – 23 с.
6. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука. – М.: Сов. радио, 1979. – 175 с.
7. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. – Мн.: Университетское, 1990. – 500 с.
8. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Наука, 1977. – 387 с.
9. Анастаси А. Психологическое тестирование: В 2 т.: Пер. с англ. – М.: Педагогика, 1982. – 656 с.
10. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.
11. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности. – М.: Высш. шк., 1981. – 240 с.
12. Аникеева Н.П. Воспитание игрой. – М.: Просвещение, 1987. – 144 с.
13. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогического мышления и деятельности. – М.: Экономика, 1991. – 416 с.
14. Анисимов О.С. Основы методологического мышления. – М., 1989. – 412 с.
15. Анисимов О.С., Данько Т.П. Игровой тренинг мыслительной деятельности: Учеб. пособие. – М.: МИНХ, 1990. – 86 с.
16. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. – М.: Высш. шк., 1980. – 368 с.
17. Бажутина Т.О. Культура, творчество, устойчивость. – Новосибирск: ИФиПр СО РАИ, 1994. – 35 с.

18. Баклагіна В.Л. Выпешчываць талент: шляхі вывучэння, станаўлення і развіцця творчага чалавека //Адукацыя і выхаванне. – 1993. – № 11. – С. 60 – 66.
19. Белозерцев Е.П. Подготовка учителя в условиях перестройки. – М.: Педагогика, 1989. – 207 с.
20. Бенедиктов Б.А., Гримоть А.А. Совершенствование профессиональной подготовки студентов педагогических вузов. – Мн., 1983. – 99 с.
21. Бердяев Н.А. Философия свободы: Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 608 с.
22. Бердяев Н.А. Философия творчества, культуры и искусства: В 2 т. – М.: Искусство: ИЧП «Лига», 1994.
23. Берлянд И.Е. Игра как феномен сознания. – Кемерово: Алеф, 1992. – 96 с.
24. Бернс Р. Развитие «я-концепции» и воспитание. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
25. Бестужев-Лада И.В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. – М.: Наука, 1987. – 212 с.
26. Библер В.С. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975. – 399 с.
27. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов н/Д: Университет, 1983. – 173 с.
28. Бодалев А.А. Личность и общение. – М.: Педагогика, 1983. – 272 с.
29. Бодалев А.А. Необходимые условия для творческой активности учителя //Сов. педагогика. – 1987. – № 4. – С.49 – 52.
30. Боно Эдвард де. Рождение новой идеи: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1976. – 143 с.
31. Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение: Изб. психолог. тр. – М.: Ин-т практ. психологии, 1996. – 390 с.
32. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение – М.: Мысль, 1978. – 216 с.
33. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением. – М.: Медицина, 1989. – 302 с.
34. Буткевич В.В. Формирование личности учителя в системе базового педагогического образования: теория и практика (1960 – 1990 гг.): Монография /Под общ. ред. В.А.Сластенина. – Мн.: БГПУ, 1993. – 157 с.
35. Бухвалов В.А. Алгоритмы педагогического творчества. – М.: Просвещение, 1993. – 96 с.
36. Буш Г.Я. Диалогика и творчество. – Рига: Авотс, 1985. – 318 с.
37. Вадзінскі Д.І. Педагагічная інаватыка, праксіялогія і неалогія //Вестні БДПУ. – 1995. – № 3. – С.11 – 13.

38. Вадзінскі Д.І. Педагагічная эурыстыка ў дыдактыцы вышэйшай школы //Вестні БДПУ. – 1994. – № 2. – С. 14 – 18.
39. Веракса И.Е. Диалектика мышления и творчество //Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 5 – 14.
40. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
41. Вербова К.В., Парамей Г.Ф. Психодиагностика склонностей и способностей к педагогической деятельности //Вестник Московского ун-та. Сер.14, Психология. – 1990. – № 2. – С. 66 – 70.
42. Вислогозова М.А., Сушкова Ф.Б. Технология подготовки к творческой педагогической деятельности. – М.: Изд-во «Крус», 1995. – 70 с.
43. Вишнякова Н.Ф. Креативная психопедагогика: Монография. – Ч.1. – Мн., 1995. – 240 с.
44. Вишнякова Н.Ф. Креативная психопедагогика как новое направление в науке //Адукацыя і выхаванне – 1994. – № 11. – С. 74 – 80.
45. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 90 с.
46. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка //Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 71 – 75.
47. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1996. – 415 с.
48. Гавриловец К.В. Оценка и взаимооценивание как методы воспитания гуманности //Проблемы выхавання. – 1997. – Вып. 6. – С. 54 – 60.
49. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий //Исследования в современной психологии. – М.: Наука, 1966. – С. 236 – 277.
50. Гарбер Е.И., Казача В.В. Методика профессиографии. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1992. – 196 с.
51. Гегель Г. Работы разных лет. – М.: Мысль, 1973. Т. II. – 630 с.
52. Героименко В.А. Личностное знание и научное творчество. – Мн.: Наука и техника, 1989. – 206 с.
53. Гессен С.И. Основы педагогики: Введение в прикладную философию. – М.: Школа-пресс, 1995. – 448 с.
54. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. – М.: ТОО «ЧеРо», 1996. – 334 с.
55. Гиргинов Г. Наука и творчество: Пер. с болг. – М.: Прогресс, 1979. – 365 с.
56. Глотова Г.А. Творческая одаренность личности: Проблемы и методы исследования. – Екатеринбург.: УрГУ, 1992. – 127 с.
57. Гольдентрихт С.С., Пьянова Л.А. К вопросу об общей теории творчества //Вестник Московского ун-та. – Сер.7, Философия. – 1983. – № 2. – С. 52 – 62.

58. Гогоблин Ф.Н. Книга об учителе. – М.: Просвещение, 1965. – 260 с.
59. Громов Е.С. Природа художественного творчества. – М.: Просвещение, 1986. – 237 с.
60. Громыко Ю.В. Организационно-деятельностные игры и развитие образования. – М.: Независимый методологический университет, 1992. – 191 с.
61. Грымаць А.А. Псіхалага-педагагічныя аспекты складання прафесія-грамы педагога // Псіхалогія. – 1996. – Вып. 2. – С. 66 – 69.
62. Грымаць А.А. Творчасць у дзейнасці педагога // Развіццё творчых здольнасцей студэнтаў: праблемы, пошукі, рашэнні. – Мн.: Бел. ун-т культуры, 1996. – С. 3 – 4.
63. Грымаць А.А., Шыршова А.Ул. Падрыхтоўка будучага настаўніка да арганізацыі творчай дзейнасці школьнікаў // Распрацоўка новых тэхналогій адукацыі: Матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф. /БДПУ. – Мн., 1997. – С. 288 – 289.
64. Губин В.Д. Культура и творческая деятельность. – М.: Изд-во ун-та дружбы народов, 1987. – 85 с.
65. Губин В.Д. Проблема человека в современной философии. – М.: Изд-во ун-та дружбы народов, 1990. – 82 с.
66. Гуревич С.Ю. Ориентация студентов педвузов на творчество в процессе изучения педагогики: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – СПб., 1994. – 188 с.
67. Гусев Ю.А. Познание и творчество. – Мн.: Университетское, 1987. – 253 с.
68. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1989. – 239 с.
69. Давыдова Г.А. Творчество и диалектика. – М.: Наука, 1976. – 175 с.
70. Диалектика и теория творчества /Под ред. С.С.Гольденрихта. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 200 с.
71. Ермолаева-Томина Л.Б. Опыт экспериментального изучения творческих способностей // Вопросы психологии. – 1977. – № 4. – С. 74 – 85.
72. Жуковская Р.И. Игра в ее педагогическое значение. – М.: Педагогика, 1975. – 111 с.
73. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
74. Зайцева М.И. Творчество как ценность и как мотив. – М., 1970. – 13 с.
75. Иванов Н.В. Развитие творческих способностей при подготовке дипломных работ // Высшая школа. – 1996. – Вып. 2. – С. 36 – 41.

76. Иванова Н.В. Фарміраванне здольнасцей. Працэс кіруемы // Народная асвета. – 1992. – № 2. – С. 14 – 16.
77. Игра в педагогическом процессе. – Новосибирск.: НГПИ, 1989. – 121 с.
78. Инновационные процессы в образовании. – Тюмень: Тюменский гос. ун-т, 1990. – 98 с.
79. Интенсификация творческой деятельности студентов /Под ред. В.И.Андреева. – Казань: Изд-во КазГУ, 1990. – 197 с.
80. Исследование пробл-м психологии творчества: Сб. ст. /Отв. ред. Я.А.Пономарев. М.: Наука, 1983. – 336 с.
81. Каган М.С. Философия культуры. – СПб.: Петрополис, 1996. – 415 с.
82. Каган М.С. Человеческая деятельность. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
83. Казимирская И.И. Теоретические основы формирования педагогической направленности мышления учителя в системе профессионального образования: Дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01. – Мн., 1992. – 533 с.
84. Казимирская И.И. Учебно-исследовательская работа будущего учителя как условие формирования способности к профессиональному творчеству // Арганізацыя навукова-даследчай работы студэнтаў і навучэнцаў педагагічных навучальных устаноў: Матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф. /БДПУ. – Мн., 1995. – С. 90 – 94.
85. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. – М.: Педагогика, 1981. – 200 с.
86. Калошина И.П. Структура и механизмы творческой деятельности: нормативный подход. – М.: МГУ, 1983. – 168 с.
87. Кан-Калик В.А. Педагогическая деятельность как творческий процесс. – Грозный: Чечено-ингушское книжное изд-во, 1976. – 288 с.
88. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
89. Канопліч У.А., Шыршова А.Ул. Выбар аб'екта працы як умова алтымальнай арганізацыі працоўнага навучання // Матэрыялы юбіл. навук.-практ. канф. /МДП. – Мазыр, 1994. – С. 234.
90. Кант И. Критика чистого разума. – М.: Мысль, 1994. – 592 с.
91. Кант И. Сочинения: В 6 т. – М.: Мысль, 1964. – Т.3. – 799 с.
92. Касянок Дм.Э., Шыршова А.Ул. Праблема гуманізацыі і новыя метады навучання // Распрацоўка новых тэхналогій адукацыі: Матэрыялы Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі /БДПУ. – Мн., 1997. – С. 282 – 283.
93. Квиткина Л.Г. Научное творчество студентов. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 109 с.

94. Кедров Б.М. Проблемы логики и методологии науки: Избр. тр. – М.: Наука, 1990. – 345 с.
95. Киященко И.Н., Лейзеров Н.И. Теория отражения и проблемы эстетики. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
96. Ковалевский П.А. Творчество в процессе познания учителем ученика: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – Гродно, 1996. – 146 с.
97. Коршунов А.М. Теория отражения и творчество. – М.: Политиздат, 1971. – 255 с.
98. Кочетов А.И., Борейша И.А. Методологические аспекты формирования творческой личности студента // Формирование творческой личности учителя: Сб. науч. ст. – Мн.: НИО, 1993. – С. 21 – 27.
99. Краевский В.В. Преподавание как творческая деятельность учителя // Дидактика средней школы / Под ред. Н.И. Скаткина. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
100. Крутецкий В.А., Баласова Е.Г. Педагогические способности, их структура, диагностика, условия формирования и развития: Учеб. пособие. – М.: Прометей, 1991. – 111 с.
101. Кудрявцев В.Г. Выбор и надситуативность в творческом процессе // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – Т. 8. – С. 16 – 30.
102. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. – 183 с.
103. Кузьмина Н.В. Формирование основ профессионального мастерства в высшей школе. – Л.: ЛГУ, 1971. – 176 с.
104. Кузьмина Н.В. Формирование педагогических способностей. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1961. – 98 с.
105. Кузьмина Н.В., Кухарев Н.В. Психологическая структура деятельности учителя: Тексты лекций. – Гомель: ГТУ, 1976. – 57 с.
106. Кулюткин Ю.Н. Регуляция мыслительной деятельности учителем // Вопросы психологии. – 1987. – № 2. – С. 21 – 30.
107. Кулюткин Ю.Н. Творческое мышление в профессиональной деятельности учителя // Вопросы психологии. – 1986. – № 2. – С. 21 – 30.
108. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Мышление учителя. – М.: Педагогика, 1990. – 102 с.
109. Культура и творчество: Сб. науч. тр. – Тверь: Тверской гос. ун-т, 1995. – 179 с.
110. Курсавая праца па педагогіцы. – Мн.: МДП, 1993. – 30 с.
111. Кухарев Н.В., Решетько В.С. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества: В 3 ч. Ч. 2: Диагностика педагогического творчества. – Мн., 1996. – 196 с.
112. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике – Таллин: Валгус, 1980. – 334 с.

113. Ладенко И.С. и др. Игровая имитация в развитии интеллекта. – Новосибирск, 1988. – 67 с.
114. Ладенко И.С. и др. Формирование творческого мышления и культивирование рефлексии. – Новосибирск, 1990. – 65 с.
115. Латыш Н.И. Образование на рубеже веков. – Мн.: НИО, 1994. – 156 с.
116. Левин В.А. Воспитание творчества. – Томск: Пеленг, 1992. – 53 с.
117. Левитов Н.Д. О психических состояниях человека. – М.: Просвещение, 1964. – 344 с.
118. Левчук З.С. Формирование готовности к профессиональному творчеству у студентов педвуза: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Мн., 1992. – 178 с.
119. Лейбниц Г. Сочинения: В 4 т. – М.: Мысль. – 1982 – 1989.
120. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. – М.: Педагогика, 1983. – Т.1. – 391 с.; Т.2. – 318 с.
121. Лернер И.Я. О новом учебном предмете в школе // Новые исследования в педагогических науках. – Вып. 2/58. – М., 1991. – С. 39 – 43.
122. Лобанова Берта Е. Философия и социология творчества / Под ред. Б.В. Абросимова. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1983. – 153 с.
123. Локк Дж. Опыт о человеческом разуме // Избранные философские произведения: В 2 т. – М., 1960. – Т.1. – С. 211.
124. Лузина Л.М. Формирование творческой индивидуальности учителя в педвузе. – Ташкент: ФАН, 1986. – 96 с.
125. Лук А.Н. Психология творчества. – М.: Наука, 1978. – 126 с.
126. Лук А.Н. Теоретические основы выявления творческих способностей: Научно-аналитический обзор. – М.: ИНПОН, 1979. – 37 с.
127. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1985. – 158 с.
128. Майданов А.С. Искусство открытия: Методология и логика научного творчества. – М.: Репро, 1993. – 178 с.
129. Малахова И.А. Развитие креативности подростков в процессе художественной деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / НИОРБ. – Мн., 1995. – 17 с.
130. Мараш Я.Н. Студенческий научно-исследовательский кружок. – Мн.: Университетское, 1989. – 134 с.
131. Матейко А. Условия творческого труда: Пер. с польск. – М.: Мир, 1970. – 303 с.
132. Мапошкин А.М. Вопросы методики экспериментального исследования психологических закономерностей творческого мышления // Научное творчество. – М.: Наука, 1969. – С. 375 – 380.

133. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики. – М.: Школа-пресс, 1993. – 128 с.
134. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности //Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29 – 33.
135. Методические рекомендации и материалы к профессиограмме современного учителя /Сост. В.С.Волков и др. – Л.: ЛГПИ, 1987. – 63 с.
136. Моделирование педагогических ситуаций /Под ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С.Суходобской. – М.: Педагогика, 1981. – 120 с.
137. Молодежь и творчество: социально-философские проблемы /Редкол.: А.И.Столяров и др. – М., 1988. – 22 с.
138. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. – Киев: Радянська школа, 1983. – 95 с.
139. Морозова В.А., Ширшова Е.В. Активизация методов обучения в современной школе //Проблемы народной адукацыі, навукі, і культуры Беларускага Палесся: Тэз. дакладаў і паведамленняў Рэсп. навук.-практ. канф. /МДПП. – Мазыр, 1994. – Ч.ІІ. – С. 234.
140. Мотков О.И., Петрайтите А.М. Исследование зависимости проявления креативности от особенностей личности //Новые исследования в психологии. – 1983. – № 2(29). – С. 19 – 24.
141. Научное творчество /Под ред. С.Р.Микулинского, М.Г.Ярошевского. – М.: Наука, 1969. – 446 с.
142. Научно-исследовательская работа в системе подготовки учителя нового типа: Сб. науч. тр. – Л.: ЛГПИ, 1990. – 111 с.
143. Нечаев В.Я. Социология образования. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 200 с.
144. Новые ценности образования: Тезаурус для учителей и школьных психологов. – М., 1995. – 114 с.
145. Одаренные дети: Пер. с англ. /Общ. ред. Г.В.Бурменской и В.М.Слуцкого. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
146. Основы педагогического мастерства: Учеб. пособие для пед. спец. вузов /Под ред. И.А.Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – 301 с.
147. Пальчевский Б.В., Масюкова Н.А. Квалификация деятельности педагога. Основания и рефлексия экспериментального проектирования //Адукацыя і выхаванне. – 1996. – № 1 – № 6.
148. Пархоменко В.П. Творческая личность как цель воспитания. – Мн.: НИО, 1994. – 159 с.
149. Педагогика и психология игры: Межвуз. сб. науч. работ. – Новосибирск: Изд-во НПП, 1985. – 128 с.
150. Педагогическая диагностика /А.И.Кочетов и др. – Мн.: Нар. асвета, 1987. – 223 с.

151. Печенко М.Ф. Творчество и педагогическая деятельность: социально-философский аспект //Формирование творческой личности учителя: Сб. науч. ст. – Мн.: НИО, 1993. – С. 3 – 8.
152. Піёнава Р.С. Разнастайнасць канцэптуальных падыходаў да педагогічнай адукацыі //Весці БДПУ. – 1997. – № 4. – С. 22 – 27.
153. Платон. Сочинения: В 3 т. — М.: Мысль. – 1968. – Т.2. – 611 с.
154. Платонов К.К. Проблемы способностей. – М.: Наука, 1972. – 312 с.
155. Пономарев Я.А. Психологический механизм творчества //Человек в системе наук. – М., 1989. – С. 370 – 379.
156. Пономарев Я.А. Психология творчества. – М.: Наука, 1976. – 303 с.
157. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
158. Пономарев Я.А. Творчество и психология //Психологический журнал. – 1981. – Т.2. – № 6. – С. 18 – 25.
159. Пономарев Я.А., Семенов Н.И., Степанов С.Ю. Развитие современных исследований творчества //Психологический журнал. – 1988. – Т.9. – № 3. – С. 151 – 154.
160. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 204 с.
161. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт. – Киев: Радянська школа, 1988. – 189 с.
162. Проблемы рефлексии: Современные комплексные исследования. – Новосибирск: Наука, 1987. – 236 с.
163. Программа курса «Методика трудового обучения» /Сост. Е.В.Ширшова. – Мозырь: Белый ветер, 1998. – 19 с.
164. Программа спецкурса «Педагогическое творчество» /Сост. Е.В.Ширшова. – Мозырь: Белый ветер, 1998. – 27 с.
165. Профессиограммы в школе /Науч. ред. Ф.И.Ивашченко. – 2-е изд. – Мн.: Нар. асвета, 1984. – 80 с.
166. Пролев М.В. Формирование творческой индивидуальности учителя в процессе коллективной педагогической деятельности: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1995. – 214 с.
167. Психологические исследования творческой деятельности /Отв. ред. О.К.Тихомиров. – М.: МГУ, 1975. – 256 с.
168. Психологические проблемы формирования педагогической направленности и педагогических способностей: Сб. науч. тр. /Под ред. В.А.Крутецкого. – М.: МГПИ, 1982. – 109 с.
169. Психология. Словарь /Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

170. Психология мышления /Под ред. А.М.Матюшкина. – М.: Прогресс, 1965. – 532 с.
171. Психология творчества. Общая, дифференциальная, прикладная /Под ред. Я.А.Пономарева. – М.: Наука, 1990. – 223 с.
172. Пушкин В.Н. Эвристика – наука о творческом мышлении. – М.: Политиздат, 1967. – 272 с.
173. Пятрулис В.Р. Рефлексия креативности и творческая продуктивность у научных работников: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – Л., 1987. – 138 с.
174. Раченко И.П. НОТ учителя: Кн. для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1989. – 237 с.
175. Резерв успеха – творчество /Под ред. Г.Нойера и др. – М.: Педагогика, 1989. – 116 с.
176. Роджерс К. О групповой психотерапии. – М.: Изд-во Гиль-Эстель, 1993. – 224 с.
177. Роджерс Н. Творчество как усиление себя //Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 164 – 168.
178. Розет И.М. Психология фантазии: Экспериментально-теоретическое исследование продуктивной умственной деятельности. – Мн.: БГУ, 1991. – 342 с.
179. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – 2-е изд. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.
180. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самостоятельности //Вопросы психологии. – 1986. – № 4. – С. 101 – 108.
181. Семенов И.Н. Проблемы рефлексивной психологии решения творческих задач: Монография. – М.: НИИ ОПП, 1990. – 215 с.
182. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Рефлексия в организации творческого мышления //Вопросы психологии. – 1983. – № 2. – С. 35 – 42.
183. Скаткин М.И. Совершенствование процесса обучения. Проблемы и суждения. – М.: Педагогика, 1971. – 206 с.
184. Славская К.А. Мысль в действии (психология мышления). – М.: Политиздат, 1968. – 208 с.
185. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1976. – 159 с.
186. Сластенин В.А., Мажар Н.Е. Диагностика профессиональной пригодности молодежи к педагогической деятельности. – М.: Прометей, 1991. – 141 с.
187. Сманцер А.П. Теория и практика реализации преемственности в обучении школьников и студентов: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Мн., 1992. – 349 с.

188. Совершенствование организации и методического обеспечения научно-исследовательской работы студентов. – М.: НИИВШ, 1986. – 194 с.
189. Сорокин И.А. Дипломные работы в педагогических вузах. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.
190. Спирин Л.Ф. Основы педагогического анализа. – Кострома: Костромской пед. ин-т, 1985. – 85 с.
191. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.
192. Стан і шляхі развіцця школьнай адукацыі Рэспублікі Беларусь: Даклад міністра адукацыі В.І.Стражава на I з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь //Настаўніцкая газета. – 1997. – 8 кастр. – С. 3.
193. Степаненков Н.К. Профессиональная ориентация учащихся: Учеб. пособие для студентов пед. вузов. – Мн.: Университетское, 1993. – 168 с.
194. Степаненков Н.К., Сендер А.Н. Моделирование профессии учителя //III Академические чтения «Образование и наука на рубеже XXI века. Проблемы и перспективы развития»: Тез. докл. – Мн., 1997. – С. 77 – 79.
195. Степанов С.Ю., Семенов Н.И. Проблемы формирования типов рефлексии в решении творческих задач //Вопросы психологии. – 1982. – № 1. – С. 99 – 103.
196. Степанов С.Ю., Семенов Н.И. Психология рефлексии: проблемы и исследования //Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 31 – 40.
197. Столярова С.И. Подготовка учащихся IV – VIII классов к творческой деятельности в процессе трудового обучения: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Мн., 1992. – 184 с.
198. Структура и закономерности творческого процесса /Под ред. Н.А.Венгеренко. – М.: МГПИ, 1983. – 188 с.
199. Струценко Л.А. Ориентация студентов на инновационную деятельность в развивающейся школе: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – СПб., 1995. – 238 с.
200. Субетто А.И. Творчество, жизнь, здоровье и гармония: Этюды креативной онтологии. – М.: Изд. фирма «Логос», 1992. – 202 с.
201. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 344 с.
202. Тафель Р.Е. Анализ исследования творческих способностей в американской психологии //Вопросы психологии. – 1972. – № 4. – С. 166 – 174.
203. Творческая направленность деятельности педагога /Под ред. Ю.Н. Кулоткина, Г.С. Сухопской. – Л.: НИИООВ, 1978. – 130 с.
204. Творческое содержание человеческих ценностей. – М., 1987. – 86 с.

205. Творчество и педагогика: Материалы Всесоюз. науч.-практ. конф. – М., 1988. – 269 с.
206. Творчество и социальное познание /Под ред. А.М.Коршунова, С.С.Гольдентрихта. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 256 с.
207. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2 т. /Сост. Н.С.Лейтес. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – 329 с.; Т.2. – 359 с.
208. Технология обучения в высшей школе. – М.: Логос, 1996. – 278 с.
209. Тихомиров О.К. Психология мышления. – М.: МГУ, 1984. – 270 с.
210. Трофимова З.П. и др. Игра в учебном процессе: Метод. пособие: В 2 ч. – Мн.: БГПА, изд-во ВУЗ-ЮНИТИ, 1995. – 156 с.
211. Философский энциклопедический словарь /Гл. редакция: Л.Ф.Ильичев и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
212. Фихте И.Г. Ясное, как солнце, сообщение широкой публике о подлинной сущности новейшей философии. – М.: ТЕРРА, 1993. – 117 с.
213. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня: Пер. с нидерл. – М.: Прогресс, 1992. – 464 с.
214. Хомерики О.Г. и др. Развитие школы как инновационный процесс. – М.: Новая школа, 1994. – 62 с.
215. Ціханау Л.М., Грымаць А.А. Культарадыгма сатворчасці //Весці БДПУ. – 1996. – № 4. – С. 3 – 8.
216. Ціханау Л.М., Грымаць А.А. Нацыянальная сістэма падрыхтоўкі педагогічных кадраў. – Мн.: БДПУ, 1994. – 210 с.
217. Цыркун И.И. Методическая инноватика: Науч.-метод. пособие. – Мн.: БГПУ, 1996. – 152 с.
218. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. – М.: Наука, 1982. – 185 с.
219. Шевченко П.И., Красовский В.Д. Общие основы подготовки будущего учителя к профессиональному творчеству. – Днепропетровск, 1991. – 105 с.
220. Ширшова Е.В. Искусство аранжировки цветов как средство развития творческих способностей студентов //Экопедагогика: состояние, проблемы, перспективы: Материалы междунар. конф. – Мн., 1995. – С. 82.
221. Ширшова Е.В. Креативный компонент профессиональной деятельности учителя //Высшая школа: состояние и перспективы: Тез. докладов II междунар. науч.-метод. конф. /РИВШ при БГУ. – Мн., 1997. – С. 136 – 137.
222. Ширшова Е.В. Научно-исследовательская работа как особый вид творчества //Арганизация научно-исследовательской работы студента и педагогических работников учреждений: Материалы Респ. науч.-практ. конф. /БДПУ. – Мн., 1995. – Т.1. – С. 203 – 204.
223. Ширшова Е.В. Развитие креативности будущих учителей в учебном процессе //Проблемы образования, науки, культуры Белорусского

Палесся: Тез. докладаў і паведамленняў Міжнар. навук.-практ. канф. /МДПІ. – Мазыр, 1996. – Ч.2. – С. 144 – 145.

224. Ширшова Е.В. Рефлексия в творческой деятельности педагога //Актуальные проблемы прикладных, технических и гуманитарных наук: 36. науч. прац аспірантаў. – Мазыр: МДПІ, 1997. – С. 110 – 113.
225. Ширшова Е.В. Роль гуманитаризации образования в развитии креативности будущего учителя //Система гуманитаризации образования в Республике Беларусь: концептуальные основы, модели, уровни управления: Материалы междунар. конф. /РИВШ. – Мн., 1996. – С. 231 – 232.
226. Ширшова Е.В. Социальные аспекты проблемы воспитания творческой личности //Теория и практика воспитательной работы в высших учебных заведениях: Материалы междунар. конф. /БСХА. – Горки, 1997. – С. 202 – 204.
227. Ширшова Е.В. Творческое отношение к профессии как источник педагогического поиска //Удасканаленне падрыхтоўкі настаўнікаў абслугоўваючай працы: 36. арт. – Мазыр: МДПІ, 1997. – С. 105 – 109.
228. Ширшова Е.В. Творчество в педагогическом процессе //Тэхніка, тэхналогія і метадыка ў працоўным і прафесійным навучанні: 36. навук.-метад. арт. – Мазыр: МДПІ, 1997. – Ч.1. – С. 56 – 63.
229. Шоцкі П.П. Фарміраванне прафесіяналізму навучэнцаў педагогічнага каледжа: Дис. ... канд. пед. навук: 13.00.08. – Мн., 1996. – 112 с.
230. Шубинский В.С. Предмет, задачи и сущность педагогики творчества //Новые исследования в педагогических науках. – 1987. – Вып. 2 (50). – С. 3 – 6.
231. Шумилин А.Т. Проблемы теории творчества. – М.: Высш. шк., 1989. – 141 с.
232. Шумскі П.П. Дыпломная праца па педагогіцы і псіхалогіі. – Мн.: НІА, 1995. – 159 с.
233. Шынгірэй Т.А. Дыягностыка прафесіянальнай прыгоднасці будучага настаўніка. – Мн.: БДПУ, 1995. – 202 с.
234. Шыршова А.Ул., Красоуская Л.В. Прымяненне гульні ў працоўным навучанні //Метадычная падрыхтоўка настаўнікаў працы: Тэз. дакладаў і паведамленняў Міжнар. навук.-практ. канф. /МДПІ. – Мазыр, 1994. – С. 143.
235. Шыршова А.Ул. Актывізацыя метадаў навучання на ўроках абслугоўваючай працы //Метадычная падрыхтоўка настаўнікаў працы: Тэз. дакладаў і паведамленняў Міжнар. навук.-практ. канф. /МДПІ. – Мазыр, 1994. – С. 145.
236. Щедровицкий Г.П. Избранные труды. – М.: Изд-во «Школа культурной политики», 1995. – 800 с.

237. Щедровицкий Г.П. Коммуникация, деятельность, рефлексия //Исследования речемышлительной деятельности: Сб. ст. – Алма-Ата, 1974. – С. 12 – 28.

238. Щедровицкий Г.П. Очерки по философии образования. – М.: Пед. центр «Эксперимент», 1993. – 154 с.

239. Щербаков А.И. Профессиограмма учителя советской школы //Проблемы профессиональной подготовки студентов педвузов и университетов. – М.: АПН СССР НИИ ОП, 1976. – С. 24 – 39.

240. Щербаков А.И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования. – Л.: Просвещение, 1967. – 226 с.

241. Щербина В.И. Формирование готовности педагога к творческому труду (на материале истории советской педагогики). – Алма-Ата: Мектеп, 1983. – 87 с.

242. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

243. Эсаулов А.Ф. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов. – М.: Высш. шк., 1982. – 223 с.

244. Яковлева Л.В. Формирование готовности будущего учителя к педагогической рефлексии: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1991. – 245 с.

245. Яковлева Н.М. Теория и практика педагогического творчества. – Челябинск: ЧГПИ, 1987. – 68 с.

246. Яковлева Н.М. Теория и практика подготовки будущего учителя к творческому решению воспитательных задач: Дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01. – Челябинск, 1992. – 403 с.

247. Foster John. Creativity and the Teacher. – London: Macmillan, 1971. – 184 p.

248. Necka, Edward. Creativity training. – Krakow: Universitas, 1992. – 160 p.

249. Patton, Michael Quinn. Creative evolution /Forew. By Kay Adams. – Beverly Hill; London: Sage Publ., 1981. – 295 p.

Уводзіны

Глава 1. Тэарэтычны падыходы
да следчыцкага прынцыпу

Глава 2. Сутнасць творчай дзейнасці

Глава 3. Рэфлексія ў творчай дзейнасці

Глава 4. Прафесіяграфічны падыход
патэнцыялу настаўніка

Глава 5. Мадэліраванне працэсу
вучэння і навукі студэнта

Глава 6. Гульнёвая дзейнасць у
вучэння і навукі будучага

Глава 7. Распрацоўка і абарона
восьмі творчай дзейнасці

Заклучэнне

Літаратура

З М Е С Т

Уводзіны	3
Глава 1. Тэарэтычныя падыходы да рэалізацыі навучальна- даследчыцкага прынцыпу	6
Глава 2. Сутнасць творчай дзейнасці педагога	13
Глава 3. Рэфлексія ў творчай дзейнасці педагога	43
Глава 4. Прафесіяграфічны падыход да фарміравання творчага патэнцыялу настаўніка працы	60
Глава 5. Мадэліраванне працэсу развіцця прафесіяльна-творчых уменияў і навыкаў студэнтаў у працэсе навучання	85
Глава 6. Гульнёвая дзейнасць у сістэме развіцця прафесіяльна-творчых уменияў і навыкаў будучага педагога	117
Глава 7. Распрацоўка і абарона творчых праектаў пры фарміраванні вопыту творчай дзейнасці	149
Заклучэнне	186
Літаратура	191